

Educating gravure art

B. T. Naimanov¹, B. E. Ospanov¹

¹ Abai University (Almaty, Kazakhstan)

Abstract

The article tells about the art of gravure, which is a part of the art of graphic, as well as about artists who have devoted themselves to the study of this type of art and the study of aspects of this area of fine art, as well as the study of art in the works of these artists. For a deeper understanding of graphic arts, visual material is needed. Gravure in the field of graphics occupies one of the main positions in the visual arts. With the help of this simple black-and-white graphic, artists achieve mastery by depicting and expressing what they saw in life in their works, and in doing so they develop fine arts. The article also says that gravure has specific features as one of the types of production activity, a unique way of creative activity.

Key words: Gravure, graphic arts, original version, painting, photo mechanics, illustration, still life, landscape, xylography, lithography, lino gravure.

Редакцияға 13.02.2020. қабылданды.

FTAXP 14.25.05

A. КУСПАНОВА¹, E. СЕЙСЕНБЕКОВ², B. ЕЛШИЕВ¹, Б. ЮСУПАЛИЕВ¹, М. АНДАҚҰЛ³

¹Аймақтық әлеуметтік инновациялық университеті (Шымкент, Қазақстан),

²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Алматы, Қазақстан),

³Мардан Сапарбаев институты (Шымкент, Қазақстан),

kulalbek@mail.ru, Yerlan_fks@mail.ru, kulalbek@mail.ru,

https://doi.org/10.51889/2020-2.2077-6861.15

МЕКТЕПТЕГІ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа

Мектептердегі оқушылардың дене тәрбиесі туралы ережелері әр мектептің өзіндік жағдайлары, құрал-жабдықтары, спортзалдары мен спорт аялдары басқа да ғимараттарға байланысты ерекшеліктерімен белгіленіп, бекітіледі. Ережеде мектеп оқушыларының дене шынықтыру сабақтарында өзін-өзі алып жүру, мұғалімнің берілген тапсырмаларын орындауға, ауызша айтылған бұйрықтарын орындауға күш салу керектігі айтылады. Әр оқушы өзінің жеке гигиенасымен қатар, жалпы гигиенаны ұстануы тиіс. Берілген мектеп бағдарламасын орындау үшін, оқушы өзінің дене қуаты қасиеттерін, күшін жұмылдыра білу керек. Оқушылардың сабақтан басқа спорттық, дене шынықтыру-спорттық іс-шараларға қатысуын қамтамасыз еткен жөн. Жалпы алғанда, мектептегі әрбір оқушы салауатты өмір салтын ұстануы үшін, дене шынықтыру мұғалімдері мектепте өтілетін іс-шараларды өткізуге арналған оқу жылы бойы орындалатын кешендік бағдарлама жасақтауы керек. Ол бағдарлама оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере, бастауыш сыныптарынан бастап, жоғары сыныптарына дейін қатысатындай етіп жасақталады.

Түйін сөздер: дене шынықтыру сабақтары; білімдік; тәрбиелік; сауықтыру міндеттері; өткізу әдістері.

Мектептегі дене шынықтыру жұмыстарын пән мұғалімі үйлесімді ұйымдастырған жағдайда оқушылардың тәрбиесінің мәні жоғарылайды, одан әрмен халықтың денсаулығы мен еңбекке қабілеттілігін арттыратын маңызды іс екенін өткен өмірлік тәжірибеден дәлелдеуге болады.

Мектеп оқушыларының дене тәрбиесі негізгі 3 шартқа тәуелді: а) оқу бағдарламасының күрделене түсуіне байланысты еңбектің қиындауы; ә) бос уақыттағы әр түрлі шаралар: сыныптағы ойындар, мәдени-шығармашылық үйірмелер; б) тұрмыстағы жаһандану. Осы шарттар

оқушылардың аз қозғалысы мен отырықшы тұрғыдағы өмір салтын туғызады. Ал, дене тәрбиесі денсаулыққа оң әсер етіп, ағзаның жалпы дамуына, бұлшық еттер дамуына, тірек қимыл жүйесінің дамуына жағдай жасайды [20].

Спорт пен дене тәрбиесінің мектеп оқушыларының болашақтағы өмірі мен денсаулығына жағдай жасайды. Сонымен қатар, мектептен тыс әр түрлі спорттық үйірмелердің, мекемелердің (әртүрлі типтегі спорттық мектептер) де әсері мол [10]. Олар оқушылардың бос уақытын пайдалы жұмсауға, денсаулық сақтауға, зиянды қылықтар мен әдеттердің алдын алады, қоғамдық, эстетикалық, моральдік тәрбие береді.

Мақсаты: мектептегі дене шынықтыру жұмыстары – денсаулықты жақсартуды одан әрі жетілдіру үшін, дене шынықтыру пәні мұғалімінің жыл бойы сабақ өткізумен қатар, сыныптан және мектептен тыс іс-шараларды шығармашылық ынтамен үйлестіре алуы. Ол үшін алға қойылған міндеттерді орындауда, мысалы, оқушы өзінің дене мүсінін одан әрі жетілдіргісі келіп, жаттығудың түрлерін көбейтіп, дене шынықтыру сабақтарынан тыс қосымша айналысса немесе мектептегі спорт үйірмелеріне қатысып, өзінің денсаулығын одан әрі шынықтырса – мұғалімнің еңбегінің жанғаны. Әрине, ол мектеп аясында өтілетін іс-шараларды түрлендіріп, қызықты етіп өткізуге өте ынталы болуы керек. Оқушылардың дене тәрбиесі осымен ғана шектелмейді, оған оқушының өзі қызығушылық танытып, әрі қарай жетілдіруге талпынуы тиіс, сонда ғана ол өзінің жемісін көре алады [11].

Сабақтардың түрлерінің барлығы кейбір жалпы заңдылықтар негізінде құралады. Оларды білу ұстазға әрбір нақтылы жағдайда білім беру және тәрбие міндеттерін дұрыс және тиімді шешуге мүмкіндік береді [9].

Ұстаздық тұрғыдан алғанда, жаттығулармен айналысу – сабақтардың мазмұны мен түрлерінің өзара диалектикалық байланыс сипатын айқын түсінудің маңызы зор. Оның ерекше мазмұны белсенді сарамандық қызмет болып табылады,

оның өзі бірқатар дербес элементтерден тұрады: дене қимылы жаттығуларының өзі, оларды орындауға даярлық, белсенді демалыс т.б. мазмұн элементтерін белгілі дәрежеде тұрақты біріктіру әдісі жаттығу сабақтарының түрлерін құрайды. Бұған мыналар жатады: сабақ бөлімдерінің ара қатынасы, жаттығуларды орындау тәртібі, шұғылданушылардың өзара қатынасының сипаты, олардың қызметтерін ұйымдастыру әдістері т.б.

Зерттеу әдістері мен оны ұйымдастыру: мектептегі дене шынықтыру жұмыстарын түсініп алу үшін, оның міндеттерін талдап алған жөн. Дене тәрбиесі әр түрлі себептерге байланысты, екі жақты қарастырылады: арнайы және арнайы емес. Біріншісіне сауықтыру жаттығулары жатса, екіншісіне тәрбиелік, білім беру мәселелері жатады. Осыған сәйкес, дене тәрбиесінің міндеттері келесі топтарға жіктеледі [8]:

Сауықтыру: а) денсаулықты дамыту, арқаны тік ұстау, бұлшық еттерді, тірек қимыл және жүйке жүйесін дамыту, зат алмасуды реттеу;

ә) оқушылардың өздерінің жастары мен жынысына сай, спорттық деңгейін қалыптастыру, спорттық еңбекке қабілеттілігін арттыру;

б) денені шынықтыру, сауықтыру үрдістерін білу, сыртқы факторға төтеп бере алу қабілетін көтеру [18].

Білім беру: а) өмірлік маңызы зор іс-әрекеттерге баулу: жүріс, жүгіру, шаңғымен жүру, еліміздің аймақтық ерекшеліктеріне байланысты әрекет ету, тұрмыста және еңбекте қолданылатын қозғалыстарға біліктілікті арттыру; ә) жаттығу техникасы мен параметрлерін білу; б) дененің шымыр болып, кез келген жағдайда жаттығулар орындауға қабілеттілікті арттыру; в) біріншіден, жалпы дене тәрбиесіне, екіншіден, дене тәрбиесінің түрлері бойынша икемделуін қамтамасыз ету [7].

Тәрбие: дене тәрбиесі арқылы мектеп оқушыларының әділдік, адамдық қасиеттерін дамыту, моральдік тәрбие мен эстетикалық

білім беру, ер баланы халқымызға тән ержүректілікке, намыстылыққа, батырлыққа, қыз баланы ибалыққа, сыпайылық пен әсемдікке баулу [5].

Оқушылардың дене тәрбиесі жас мөлшеріне байланысты және жалпы білім бағдарламасына сай жүргізіледі. Дене тәрбиесінің үнемі түрдегі сәтті нәтижесі педагогикалық ұжым мен қосымша спорт үйірмелерінің қызметкерлері, сондай-ақ, ата-аналар тарапынан көңіл бөлу нәтижесінде ғана қол жетімді болып табылады. Онда орындалатын іс-шаралар түрлерін дене шынықтыру мұғалімі ұйымдастырады [4].

Дене тәрбиесінің мектептегі бөлімдері болады. Әрбір бөлімдерге өзіндік ерекшеліктері бар міндеттері қойылады:

- аптасына 2 немесе 3 рет өткізілетін дене тәрбиесі сабақтары;

- денені шынықтыруға арналған іс-шаралар жүйесі, қоңырау кезінде және үзілістердегі дене шынықтыру мезеттері, жаттығу жұмыстары;

- қосымша дене тәрбиесі сабақтары;

- сабақтан тыс қосымша үйірмелер, топтық жарыстар, туристік серуендер; айта кетерлік жәйт: аталмыш іс-шаралар мектептен тыс *спорт мектептері мен мекемелерінде* де қарастырылған;

- арнайы спорт мектептері, қосымша үйірмелер, мектептер, спорттық қоғамдар, жаздық шатыржайлар, ұйымдастырылған жарыстар;

- топтық сауықтыру шаралары (таңғы гимнастика, суда жүзу, ойындар, туристік саяхаттар, т.б.), арнайы қарастырылған жаздық және қыстық шатыржайлар мен басқа да іс-шаралар;

- мәдени саябақтар мен туристік базалар ұйымдастыратын топтық ойындар, жарыстар, экскурсиялар, саяхаттар;

- отбасындағы дене тәрбиесіне: күн тәртібіндегі жаттығулар (таңғы гимнастикалар, шынығу үдерістері);

- спорт түрлеріне байланысты арнайы жаттығулар, дене тәрбиесінен үй тапсырмаларын орындау;

- өз бетінше жүзеге асырылатын ойындар, серуендер, жанұя мүшелерімен бірге

саяхаттар, демалыс күндеріндегі туристік саяхаттар;

- тұрғылықты жерде өткізіліп тұратын жанұялық жарыстар кіреді.

Дене тәрбиесімен шұғылдану екі түрде болады: міндетті және ерікті. Міндетті түрдегі дене тәрбиесіне мектептегі жоспарлы дене тәрбиесі сабағы жатады. Бұл түрлер ұйымдастырылуы жағынан мерзімді және мерзімсіз болады. Мерзімді дене тәрбиесіне мектептегі сабақтарға, біліктілігі бар ұстаздар өткізетін және өз уақыты бар арнайы үйірмелер жатады. Олардың ерекшелігі сондай, бұл сабақтар қадағаланады және бағаланады, осының арқасында сабақ әсерлі және тиімді сипат алады. Мерзімсіз дене тәрбиесі мерзімді дене тәрбиесінен уақытқа шек қойылмауы және қатысушы құрамның өзгеріп отыруына байланысты ерекшеленеді. Оған мектептегі дене шынықтыру мұғалімі мен ұжым ұйымдастырған түрлі ойындар т.б. жатады.

Мектептегі «дене тәрбиесі» пәні міндетті түрде бағдарламаға сай, мақсаты мен міндеттері және күтілетін нәтижелері айқындалған ретте болуы шарт. Сондай-ақ, жаттығуды топтық өткізгенімен, әр оқушыға жеке назар аударып, денсаулығына, жеке мінез-құлқына көңіл бөлінуі тиіс. Бағдарлама дәлелденген ғылыми стандартқа сай жүргізілуі керек. Мектептен тыс мекемелер осыған қосымша дене тәрбиесіне баулып, тәрбие көзіне айнала алуы қажет [2].

Дене шынықтыру жұмыстарын жоспарлауда оның бағдарламасының тиімділігін кешендігін, жүйелілігін негіздеген дұрыс. Әдістемесі, қызметтері тәрбие беруге және сауықтыруға, денені шынықтыруға бағытталуы керек.

Бағдарлама құруда көптеген мәселелер ескеріліп, оқушылардың жасына және контингентіне сай жаттығулар, нормативтік құжаттар бекітілген болуы қажет. Құжаттарда өткізілетін сабақтар әдістемесі анық белгіленіп, нәтижесі мен мақсаты айқындалады [3].

Мектептегі дене тәрбиесінің мақсаттары мен міндеттері, күтілетін нәтижелері, күн тәртібі, ұйымдастырылуы, сауықтыруға бағытталған іс-шаралары сияқты барлық мәселелер «Жалпы орта білім беру мектептерінің I-XI сыныптарға арналған кешенді бағдарламасында» қарастырылады. Онда педагогтар оқушылардың жеке тұлға болып қалыптасуына дене тәрбиесі арқылы әсерін анықтап, оқушылардың дене тәрбиесімен шұғылдануына жасалатын жағдайларды, гигиеналық жағдайларды ойластырады [12].

Бағдарламамен дене тәрбиесі мұғалімі танысуы міндетті. Сол арқылы ол оқушыларға өткізілетін жаттығулар мен іс-шаралардың мақсат-міндеттерін біледі, арнайы ерекше жағдайларды қарастырады, жоспарлаумен, оқушылар үлгерімін бағалаумен танысады.

Кешенді бағдарлама 5 бөлімнен тұрады. Онда мектептегі міндетті сабақтан басқа, спорттық үйірмелер, арнайы топтар жаттығулары мен бағдарламалары қарастырылады [13].

«Сауықтыруға бағытталған дене тәрбиесінің іс-шаралары», деп аталатын I-ші бөлімі 3 топқа сәйкес жасалған: I-IV, V-VIII, IX-XI сыныптар. *«Оқу гимнастикасы» мен «Ұзақ үзілістерде орындалатын жаттығулар»* 3 топтың барлығына сәйкес бола береді. *«Дене шынықтыру үзілістері» және «Ұзартылған күнге арналған жаттығулар»* 1, 2 топтарға арналған.

«Дене тәрбиесі сабақтары», деп аталатын 2-ші бөлімінде 11 жылдық мектептің әр сыныбына сай жасалған бағдарлама сарамандық және теориялық түрде қарастырылған [14].

«Кәсіби-қолданбалы дене тәрбиесі» (3-бөлім) IX-XI сыныптарға сәйкес келеді және ол болашақ спорт мамандарына арналып немесе спорттың белгілі түріне байланысты, тереңдетілген білім беруге бағытталған. Сонымен қатар, осы бөлім келешек мамандыққа сай еңбек ауқымын белгілеп, соған сәйкес даярлық жүргізе алады (кұрылысшылар, радио аппаратура жасаушылар, ауыл шаруашылық мамандары, т.б.).

«Сыныптан тыс дене тәрбиесі және спортпен шұғылдану» деп аталатын 4-бөлімінде әр түрлі спорт түрлеріне спортшыларды даярлауға бағытталған (гимнастика, жеңіл атлетика, конькимен сырғанау, шаңғы, жүзу, спорттық ойындар, күрес (IX-XI сыныптар), т.б.). Бұл бөлімде әрбір спорт түріне жеке тоқталып, әрқайсысына жеке жаттығулар қарастырылған [15].

«Жалпымектептік топтық дене тәрбиесі мен іс-шаралар» атты 5-бөлімде туристік саяхаттар, серуендер, ойындар, жарыстар, спорт мерекелері, слеттер сипатталып, жалпымектептік және аудандық жарыстардың күнтізбелері қарастырылады [16].

Бағдарлама мектеп оқушыларының спортқа қатысуы мен дене тәрбиесімен айналысуына жағдай жасауға бағытталған:

- дене тәрбиесін тұрмыстың бір бөлшегіне айналдыру;
- оқушылардың тақырыптық білімін жоғарылату;
- сыныбы мен жасына сай жаттығулар қарастыру;
- бестік бағаның сипаттамасы, себебі, ол стандарттарға сай келуі тиіс;
- дифференциаланған талаптар.

«Дене шынықтыру» пәнінен бағдарлама. Бұл мемлекеттік бағдарлама мектептегі бекітілген дене тәрбиесінің барлық нормаларын қарастыратын құжат болып табылады. Бағдарлама XI сыныптың өзіне сай бағдарламасын қамтиды және әр тақырыпқа сай жазылған теориялық және сарамандық бөлімдерден тұрады [17].

Алынған нәтижелер мен қорытынды: мектептегі дене шынықтырудың түсінігі – әрбір сыныпта аптасына 2, кейінгі жағдайларда – 3 рет дене шынықтыру сабақтарының өтілуінің тиістігі. Жас ерекшеліктеріне қарай, әр сыныптарда спорт түрлерінен құралған бөлімдерде – аптасына екі сағаттық сабақтар болған жағдайда – оқу жылына 68 сағат, ал аптасына үш сағаттық сабақтар болған кездерде – оқу жылына 102 сағат бөлінеді.

Сабақтардың тақырыптары спорт

бөлімдеріне, жас ерекшеліктеріне, мектептің құрал-жабдықтарына байланысты жасайды. Дене шынықтыру сабақтарында жаттығуларды үйрену, спорт ойындары түрлерінің ережелерін біліп, екі жақты ойнай білу, дене мәдениетінің әліппесін білу болып саналады [6].

Жаттығулармен айналысу сабақтарының құрылымы белгілі дәрежеде шұғылданушылардың жұмыс қабілетінің типтік өзгерістерімен анықталады. Сабақты құру кезінде – оның үш бөлігі: даярлық, негізгі және қорытынды бөлімдері міндетті түрде көрсетілуі тиіс.

Шұғылданудың сабақтық түрлерін анықтайтын басты белгі мұнда оқу-тәрбие үдерісінің нәтижелері үшін, мемлекет пен қоғам алдында жауап беретін маман-оқытушы жетекші рөл атқарады. Сабақтар белгілі тәртіпке келтірілген кесте бойынша жүргізіледі. Сабақтық түрге шұғылданушылар құрамының және олардың жас біркелкілігінің тұрақтылығы тән [19].

Жаттығу сабақтары жалпы ұстаздық қағидаларға сай жүргізіледі. Олар сабаққа орай мына талаптармен нақтыланып, толықтырылады: сабақтың әсері жан-жақты: білімділік, тәрбиелік, сауықтыру міндеттеріне сай болады, оқыту мен тәрбиелеу бүкіл сабақ бойына жүзеге асырылады. Сабақтарда әдістік жасанды болмауы керек, оқу ісіне барлық шұғылданушыларды, сонымен қатар, олардың жеке ерекшеліктерін ескерген жөн. Сабақтарда тек сонда ғана шешілуге тиіс нақтылы міндеттерді алға қою қажет. Сол кезде берілген білім мен үйретілген жаттығу сапалы болады.

Бағдарлама өзімен бірге оқушылардың дене қимылы дайындығы мен дене қимылы білімдерінің деңгейін, дене мәдениеті сабақтарында дене тәрбиесін ұйымдастырып, мазмұнының нормативтік талаптар жүйесін анықтайтын мемлекеттік құжат ретінде белгіленеді [1].

Бағдарлама бөлек-бөлек, өз алдына құралған, бірақ бірі-біріне мазмұны, нормативтік талаптары байланысты он бір сыныптың әрқайсысына жасалған,

оқушылардың жас, жыныс ерекшеліктерін ескере дайындалған бөлімдерден, тараулардан тұрады. Әр сыныптың бағдарламасында дене шынықтыру сабақтарын өтуге арналған оқу материалдары жасалған.

Теориялық материал деп, сабақ барысындағы теориялық мағлұматтарды айтады. Мысалы, әр сыныптың жас ерекшелігіне сай, теориялық мағлұматтардың да спорт бөлімдеріне байланысты өз қойылар талаптары әртүрлі болады. Мәселен, 1-2-3 сыныптар үшін теориялық мағлұматтарға – пайдалы жаттығуларды дұрыс орындау, гигиенасын сақтау, өтіліп жатқан тақырыптардың мәнін түсіну, жаттығуларды ажырата білу т.б. секілді болса, орта буын – 5-9 сыныптар үшін дене жаттығуларының пайдалылығы, спорт бөлімдері түрлерін жіктей білу, дене бұлшық еттерінің пайдалы өсуі, жеке бас тазалығын сақтау, темекі, наша, арақ-шараптардың денсаулыққа зияндылығы т.б. туралы әр сабақта түсіндіру керек. Жоғары буын: 10-11 сыныптар үшін, теориялық мағлұматтардың маңызы кем емес. Онда жаттығулардың дұрыс орындалу техникасына, педагогикалық міндет-мақсаттарды орындауға арналған тәрбиелік жұмыстарын өткізуге т.б. қажетті мағлұматтар жасөспірімдердің дүниетанымының кеңейтіп, көптеген жаңалықтарды білуге көмектеседі.

Сарамандық материалдар әр сыныптарда жеке бөлімдерден тұрады. Онда дене қасиеттерінің дамуы, дағдылар, үйренушілік жаттығуларынан, спорт бөлімдерінен тұратын жаттығулар кешені болады. Міндетті бөлімдер ретінде жылына берілген 68 (102) сағатты шамамен, жас ерекшеліктеріне қарай бөледі. Мысалы: гимнастика – 28 (38) сағат, қозғалмалы ойындар – 24 (38) сағат, шаңғы немесе дала жарысы – 16 (26) сағат. Бұл мысал ретінде 1-3 сыныптарға арналған шамалас бөлу. 4 – сыныптан бастап 10 сағат – жеңіл атлетика бөлімі қозғалмалы ойындар немесе гимнастика бөлімі есебінен қосылады. 5 сыныптан спорттық ойындар бөлімі қосылады. Оған қозғалмалы ойындар қосымша ретінде

7 сыныпты қоса, өтіле береді де, одан кейін шамамен гимнастика – 16 (20) сағат, жеңіл атлетика – 20 (28) сағат, спорттық ойындар: футбол, волейбол, баскетбол, гандбол – 16 (34) сағат, шаңғы немесе дала жарысы – 16 (20) сағат болып бөлінеді.

Егер де мектепте дене шынықтыру мұғалімдерінің ішінде көркем гимнастика, күрес, бокс, шығыс жекпе-жек түрлерінен мамандар болатын болса, онда 10-11 сыныптарда гимнастика, дала жарысы сабақтары есебінен ұлдарға бөлек жекпе-жек түрлері, ал қыздарға бөлек көркем гимнастика спорт бөлімдерін қосуға болады. Қанша дегенмен ауыл мектептерінде спорт залдарының, алаңдарының жоқтығы қасы. Міне, сондай жерлерде өте алмайтын спорт бөлімдерін балаларды қинамай, қолда бар құрал-жабдықтармен басқа да өзгермелі спорт бөлімдерін өткізуге бола береді. Осыған байланысты, мектептерде дене шынықтыру сабақтарында жылына берілген 68 немесе 102 сағаттар санының 30% өзгермелі бөлімдермен ауыстыруға болады. Ол де-

ген: гимнастикадан арнайы керекті құрал-жабдықтардың жоқтығынан (гимнастикалық ағаш ат, белтемір, қоссырық, гимнастикалық шығыршықтар, гимнастикалық төсеніштер т.б.) гимнастика және жеңіл атлетика (ұзындыққа және биіктікке секіру, табакша, ядро, гранат, доп, найза лақтыру) спорт бөлімдерін қысқартуға болады. Оның есесіне, спорттық және қозғалмалы ойындары, жекпе-жек түрлері бөлімдерін көбейтуге болады. 10-11 сынып оқушылары арасында міндетті түрде ұлдарға және қыздарға дене шынықтыру сабақтарын бөлек өткізуі тиіс.

Дене шынықтыру сабақтарында спорт бөлімдерін үйреніп, ойнағаннан басқа жалпы дене қимылы дайындығы, дене қуаты қасиеттерін дамытатын, спорт бөлімдері түрлерін үйренуге арналған жаттығулар кешенін үйреніп, жетілдірген жөн. Осы талаптарды сапалы, тыңғылықты орындаған жағдайда оқушылардың дене дамуының жан-жақты және әсерлі болуына, жалпы дене қимылы дамуына, денсаулық негізін қалауына көп септігін тигізеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- [1] 1-4, 1-11 сыныптарға арналған дене тәрбиесінің бағдарламалары. – Алматы. 1993. – С.4-17.
- [2] 1-11 сыныптарға арналған жалпы білім беретін мектептердегі дене тәрбиесінен кешендік бағдарламасы. – М.: Просвещение. 1985. – С.5-13.
- [3] Dill D. The economy of muscular exercise //Physiol. Rev. – 1936. – Vol.16. –p. 263-291.
- [4] Досқараев Б.М. Қазақстандағы Олимпиадалық білім және спорт тарихының очерктері /Б.М.Досқараев, Е.К.Сейсенбеков, Е.Т.Алтынбек. – Алматы, 2019. – С.400.
- [5] Қаражанов Б. Қазақ дене тәрбиесі институты. – Алматы. 1991. – С.26-43.
- [6] Қуаныш Т.Ш. Дене тәрбиесінің теориялық және әдістемелік негіздері. – Алматы, 1997. – С.297.
- [7] Maslow A.H. Motivation and Personality /A.H.Maslow. – New York. 1954. – P.65-86.
- [8] Miyaznita M., Ssuadomoto T. The current problems of physical fitness in japanase children /Journal of sports medicine. 1987. – p.40-45.
- [9] McClelland, D.C. The Achievement Motivation /D.C. McClelland, J.W. Atkinson. – New York, 1953. – P.11-27.
- [10] Olympic School Project. – Melbourn, 1989. – P.44.
- [11] Сапарбаев М.Б. Подготовка учителей физкультуры. – Алматы, 1992. – С.286.
- [12] Сейсенбеков Е.К. Казахские национальные игры в учебном процессе учреждений образования и его роль в воспитании детей школьного возраста //Спорт и наука: Национальная Спортная Академия «Васил Левски» Болгария, София. – 2014. – №3 – С.152-158.
- [13] Сейсенбеков Е.К. Дене шынықтыру және спорт теориясы мен әдістемесі. – Астана: ЕҰУ баспасы, 2011. – С.431.
- [14] Сейсенбеков Е.К. Оқушылардың дене тәрбиесі жүйесін жүзеге асырудағы педагогикалық әдістер / Педагогика және психология. – 2019. – №1 (38). – С. 205-213
- [15] Сейсенбеков Е.К. Дене шынықтыру және спорт тарихы. – Шымкент: Нұрлы бейне, 2009. – С.144.

- [16] Seisenbekov Yer.K., Daulenbaev M.T., Tugelbaev E.N.. Scientific and methodical substantiation forms of physical education in the educational process of educational institutions //Вестник Академии педагогических наук. – 2016. – №3 (71). – С.85-90.
- [17] Тәнікеев М. Қазақстандағы дене шынықтыру мен спорт тарихы. – Алматы, 2002. – С. 254.
- [18] Тәнікеев М. Қазақтың ұлттық спорт ойындары: ҚазДТИ ғылыми еңбектері жинағы, 1956. – Б.26-45.
- [19] Тойлыбаев Б. Бастауыш мектеп оқушыларына дене тәрбиесін беруде халықтық педагогика элементтерін пайдалану: Дис. ...пед.ғыл. канд. – Алматы, 1994. – С.28.
- [20] Федякин А.А., Кортова Ж.В., Михайлова С.Л. Динамика функциональной подготовленности школьников в условиях проведения занятий по физической культуре в залах с малой площадью /Физическое воспитание и спортивная тренировка. – 2018. – №3(25). – С.60-67.

References

- [1] 1-4, 1-11 synyptarға арналған дене тәрбиесінің бағдарламалары. – Алматы. 1993. – С.4-17.
- [2] 1-11 synyptarға арналған zhalpy bilim беретін мектептердегі дене тарбиесінен keshendik bagdarlamasy. – М.: Prosveshchenie. 1985. – С.5-13.
- [3] Dill D. The economy of muscular exercise //Physiol. Rev. – 1936. – Vol.16. – p.263-291.
- [4] Doskaraev B.M. Kazakstandagy Olimpiadalyk bilim zhane sport tarihyryn ocherkteri /B.M.Doskaraev, E.K.Seisenbekov, E.T.Altynbek. – Алматы, 2019. – С.400.
- [5] Karazhanov B. Kazak dene tarbiesi instituty. – Алматы, 1991. – С.26-43.
- [6] Kuanysh T.Sh. Dene tarbiesinin teoriyalyk zhane adistemelik negizderi. – Алматы, 1997. – С.297.
- [7] Maslow A.H. Motivation and Personality /A.H.Maslow. – New York. 1954. – P.65-86.
- [8] Miyaznita M., Ssuadomoto T. The current problems of physical fitness in japanese children /Journal of sports medicine. 1987. – p.40-45.
- [9] McClelland, D.C. The Achievement Motivation /D.C. McClelland, J.W. Atkinson. – New York, 1953. – P.11-27.
- [10] Olympic School Project. – Melbourn, 1989. – P.44.
- [11] Saparbaev M.B. Podgotovka uchitelej fizkul'tury. – Алматы, 1992. – С. 286.
- [12] Seisenbekov E.K. Kazahskie nacional'nye igry v uchebnom processe uchrezhdenii obrazovaniya i ego rol' v vospitanii detej shkol'nogo vozrasta //Sport i nauka: Nacionalnata Sportna Akademiya «Vasil Levski» Bolgariya, Sofiya. – 2014. – №3 – С.152-158.
- [13] Seisenbekov E.K. Dene shynykytyru zhane sport teoriyasy men adistemesi. – Astana: EEU baspasy, 2011. – С.431.
- [14] Seisenbekov E.K. Okushylardyn dene tarbiesi zhujesin zhuzege asyrudagy pedagogikalyk adister /Pedagogika zhane psihologiya. – 2019. – №1 (38). – С. 205-213
- [15] Seisenbekov E.K. Dene shynykytyru zhane sport tarihy. – Shymkent: Nurly bejne, 2009. – С.144.
- [16] Seisenbekov Yer.K., Daulenbaev M.T., Tugelbaev E.N.. Scientific and methodical substantiation forms of physical education in the educational process of educational institutions //Vestnik Akademii pedagogicheskikh nauk. – 2016. – №3 (71). – С.85-90.
- [17] Tanikeev M. Kazakstandagy dene shynykytyru men sport tarihy. – Алматы, 2002. – С.254.
- [18] Tanikeev M. Kazaktyн ul'tyк sport ойындары: KazDTI ғылыми еңбектері жинағы, 1956. – Б.26-45.
- [19] Tojlybaev B. Bastauysh mектеп оқушыларына дене тарбиесін беруде halyктык педагогика элементтерін пайдалану: Дис. ...ped.ғыл. канд. – Алматы, 1994. – С.28.
- [20] Fedyakin A.A., Kortava Zh.V., Mihajlova S.L. Dinamika funktsional'noj podgotovlenosti shkol'nikov v usloviyah provedeniya zanyatii po fizicheskoy kul'ture v zalah s maloj ploshchad'yu /Fizicheskoe vospitanie i sportivnaya trenirovka. – 2018. – №3 (25). – С.60-67.

Педагогические основы физкультурной работы в школе

А. Куспанова¹, Е. Сейсенбеков², Б. Елшиев¹, Б. Юсупалиев¹, М. Андакул³

¹Региональный социально-инновационный университет (Шымкент, Казахстан)

²Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Алматы, Казахстан)

³Институт Мардана Сапарбаева (Шымкент, Казахстан)

Аннотация

Правила по физическому воспитанию в школах обозначаются и утверждаются в соответствии со своими условиями, наличием инвентаря, оборудования, спортивных залов, игровых площадок и других сооружений каждой школы. В правилах указаны порядок занятий, приложение усилий для выполнения устных и других заданий учителя, поведение, добросовестное отношение к приказам во время занятий физической культурой. Каждый учащийся должен строго соблюдать правила личной и общественной гигиены. Для выполнения задач школьной программы учащиеся должны приложить максимум усилий по развитию двигательных качеств. Целесообразно обеспечить участие школьников на все внеклассные и внешкольные физкультурно-спортивные мероприятия. В общем, для поддержания здорового образа жизни каждого школьника, учителя обязаны разработать комплексную программу по проведению различных мероприятий, проводимых в школе, на весь учебный год. Комплексная программа разрабатывается с учетом возрастных особенностей школьников, начиная от начальных классов до учащихся старших классов.

Ключевые слова: уроки по физической культуре, образовательные, воспитательные, оздоровительные задачи, методы проведения.

The pedagogical basis of physical education at school

A. Kuspanova¹, Y. Seisenbekov², B. Elshiev¹, B. Usupaliev¹, M. Andakul³

¹Regional Social Innovation University (Shymkent, Kazakhstan),

²Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan)

³Institute of Mardan Saparbayev (Shymkent, Kazakhstan)

Abstract

The rules for physical education in schools are designated and approved in accordance with the specific conditions, the availability of equipment, equipment, gyms, playgrounds and other facilities of each school. The rules indicate the order of classes, the application of efforts to perform oral and other tasks of the teacher, behavior, a conscientious attitude to orders during physical education classes. Each student must strictly observe the rules of personal and public hygiene. To fulfill the objectives of the school curriculum, students must make every effort to develop motor qualities. It is advisable to ensure the participation of students in all extracurricular and extracurricular physical education and sports events. In general, in order to maintain a healthy lifestyle for each student, teachers are required to develop a comprehensive program to conduct various activities held at the school for the entire academic year. A comprehensive program is developed taking into account the age characteristics of schoolchildren, ranging from primary school to high school students.

Key words: physical education lessons, educational, recreational tasks, methods of conduct.

Редакцияға 29.10.2019 қабылданды.